

lijdende jood, bestreed Kraaijvanger in een brochure, waarin hij hem verweet weliswaar naar het protestantisme te zijn overgegaan, maar dan naar de verkeerde, namelijk vrijzinnige tak.³⁰

Mislukt als evangelist

Hoewel dat niet officieel in de notulen werd vermeld, heeft de moeizame totstandkoming van Kraaijvangers boekje de verwachtingen ten aanzien van zijn kunnen kennelijk wat getemperd. Op 8 april 1863 kwamen de bestuursleden, Van der Hoeve en Hofstede de Groot inclusief, namelijk tot de conclusie dat het niet raadzaam zou zijn hem voordrachten voor buitenstaanders te laten houden. Het zou beter zijn als hij een 'bezoekreis' langs de departementen van de Evangelische Maatschappij maakte en zou spreken op de komende Algemene Vergadering. Verder zou de Commissie voor de geschriften hem 'een paar populaire opstellen' laten schrijven, zo iets als 'een woord aan of over zijne voormalige ambtsbroeders'. Over de aanstelling van een evangelist werd in het geheel niet gesproken; wel werden er 'eenige onvermijdelijke uitgaven' ten behoeve van Kraaijvanger toegestaan. Diens compaan Gillet was inmiddels door een in Groningen gevestigde 'Commissie tot hulpbetoon aan priesters' voor verdere opleiding onder de hoede van een predikant gesteld.³¹

Van spreken in de op 9 september 1863 te Delft gehouden Algemene Vergadering kwam het voor Kraaijvanger niet. Toen De Groot in de volle vergadering van afgevaardigden informeerde hoe de kennismaking met hem in de tussenliggende maanden was verlopen, kreeg hij te horen dat deze man, 'ofschoon zekere spreekbeurt niet gunstig is uitgevallen',³² ten volle om zijn persoonlijk karakter aller broederlijke liefde waardig is'. De dag daarop trok het bestuur in besloten kring zijn conclusie: vanwege 's mans geringe retorische vaardigheden kon ook van een bezoekreis geen sprake zijn. Hij moest zich dan maar wijden aan het schrijven van traktaatjes. Inderdaad kreeg Kraaijvanger, weer met hulp van Van der Hoeve, nog een tweede traktaatje uit de pen.³³ Nieuwe hoop gloorde pas toen laatstgenoemde tijdens de bestuursvergadering van 6 april 1864 vertelde, dat de voormalige pater graag zijn vroegere parochies wilde bezoeken; hij drong er op aan dat de maatschappij dit plan zou steunen. Besloten werd maximaal f 500 voor dit doel uit te trekken. Voorwaarde was wel dat Kraaijvanger meteen zou beginnen en in september rapport zou uitbrengen.³⁴

Op 27 mei 1864 bracht Kraaijvanger uit Haarlem aan De Groot enthousiast verslag uit over zijn eerste ervaringen. Na aankomst in de Spaarnestad op 3 mei was volgens hem gebleken dat 'de velden reeds wit zijn om te oogsten'. In de weken die volgden had hij 'reeds 29 roomsche huisgezinnen' bezocht, die hem 'met dezelfde

³⁰ *Godgeleerde Bijdragen* 1863, 868-869. L. de Leeuw, *Open brief aan den heer E.S. Kraaijvanger, voormalig Roomsche-Katholiek priester*, Utrecht 1863.

³¹ Notulen EM I, 167v., 170. Wat de 'uitgaven' inhielden blijft onduidelijk; in het Archief EM ontbreken namelijk alle correspondentie, rapporten en financiële stukken uit de hier besproken periode. Ook over de 'Commissie tot hulpbetoon aan priesters' zijn geen gegevens te achterhalen.

³² Dit betrof een spreekbeurt in Den Haag; Poolman, *Onze Pater*, 217.

³³ *Open brief aan de Roomsche Katholieke priesters, mijne voormalige ambtsgenooten*, Arnhem 1864; Poolman, *Onze Pater*, 218.

³⁴ Notulen EM II (1863-1885), 173-175, 179v.